

Nye regler om kjønnskifte – et paradigmeskifte

Til nå har et skifte av juridisk kjønn medført krav om sterilisering, dels også andre kirurgiske inngrep, hormonell behandling, sakkyndighetsvurderinger og en skjønsmessig vurdering av om vilkårene er oppfylt slik at den omstendelige prosessen kan iverksettes. I FAB nr. 4 for 2014 gjennomfører Anniken Sørli en analyse og vurdering av dagens praksis, under overskriften: «Tvungen identitet – en vurdering av norsk forvaltningspraksis' krav om irreversibel sterilisering ved endring av juridisk kjønn.»

Også andre har fastslått at kravet om hormonell behandling og kirurgiske inngrep for å kunne endre juridisk kjønn, kan være i strid med menneskerettslige krav. Likestillings- og diskrimineringsombudet uttalte 9. september 2014 at dagens praksis er forskjellsbehandling i strid med diskrimineringsloven om seksuell orientering.

Begrepet «juridisk kjønn» brukes om den kjønnsstatus, kvinne eller mann, som en person blir registrert med i Folkeregisteret. Juridisk kjønn registreres på grunnlag av opplysningen i fødselsmeldingen som helsepersonell sender til Folkeregisteret når barnet er født.

Den misnøyen som har vært med det strenge, norske regelverket for skifte av juridisk kjønn, førte til at Helsedirektoratet i desember 2013 oppnevnte en bredt sammensatt ekspertgruppe med 18 medlemmer. Ekspertgruppens rapport «Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn» er sendt på høring, og da sammen med et høringsnotat fra Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) med utkast til en ny, egen lov om endring av juridisk kjønn samt et notat om organisering av helsetjenester for personer som opplever kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori. Høringsnotatene ble utsendt i slutten av juni 2015, og høringsfristen er medio november 2015.

Den nye loven, slik utkastet er utformet i høringsnotatet, vil gjøre det langt enklere og mindre inngripende å endre juridisk kjønn. En person som opplever å tilhøre et annet kjønn enn det vedkommende er registrert med i folkeregisteret, vil etter forslaget få rett til å endre juridisk kjønn, og da uten krav om en bestemt diagnose, sakkyndig vurdering eller medisinsk behandling.

Endring av juridisk kjønn skal baseres på personens egen opplevelse av «feil» kjønnsstilhørighet. Det skal ikke stilles krav om noen prosess eller refleksjonsperiode fra søknad er levert. Det foreslås samtidig at det må være mulig å endre tilbake til opprinnelig juridisk kjønn dersom personen senere skulle angre på valget, uten at særlige vilkår er oppfylt. Departementet ser heller ikke at det er behov for å sette en begrensning i antallet ganger en person kan endre juridisk kjønn.

HOD foreslår at personer som har fylt 16 år, selv skal kunne søke om endring av juridisk kjønn. Her ønsket arbeidsgruppen i normaltilfeller en aldersgrense på 18 år.

Endring av juridisk kjønn og endring av navn henger ofte tett sammen. Departementet foreslår derfor også å senke aldersgrensen for å endre navn etter navneloven, fra 18 til 16 år.

Personer mellom 7 og 16 år kan etter forslaget søke om endring av juridisk kjønn sammen med den eller de som har foreldreansvaret. Dersom barnet har to med felles foreldreansvar og én av disse ikke ønsker å søke om endring, vil det mest forsvarlige være at barnet venter til fylte 16 år før endring kan finne sted.

De forvaltningsrettslige vilkårene for å kunne endre juridisk kjønn i Folkeregisteret er etter forslaget utelukkende objektive og skal ikke baseres på skjønnsmessige vurderinger ved rettsanvendelsen. Registermyndigheten (skattekontoret) vil derfor kunne forestå saksbehandlingen og være førsteinstans

for vedtak. Skattekontorets vedtak skal kunne påklages til Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Ekspertgruppen anbefaler at den som søker om å endre juridisk kjønn, får tilsendt et informasjonsskriv om konsekvensene av juridisk kjønnsendring, for så å måtte bekrefte sin søknad. Forslaget er ment å sikre at endringen av juridisk kjønn skjer som en informert beslutning. Ekspertgruppen fant at en svarslippordning vil signalisere tiltro til at den det gjelder, selv kan ta beslutningen uten krav om at andre enn personen selv skal bekrefte søknaden. Samtidig vil en slik ordning i større grad sikre at eventuelle søknader sendt på impuls eller av useriøse søkere, ikke automatisk blir innvilget før ønsket om å endre juridisk kjønn er bekreftet. I høringsnotatet ber departementet om synspunkter på dette forslaget, som etter mitt syn framstår som en fornuftig ordning.

Når en person har endret juridisk kjønn, skal som hovedregel det nye kjønn legges til grunn ved anvendelsen av regler i andre lover og forskrifter der kjønn er av betydning. Dette gjelder for eksempel regler om kjønnskvoltering.

Departementet foreslår imidlertid noen unntak der det kroppslige kjønn – basert på en vurdering av det biologiske kjønn – legges til grunn. Dette gjelder blant annet ved anvendelse av bioteknologilovens regler om assistert befruktning og i den grad det er nødvendig for å etablere foreldreskap og foreldreansvar etter barneloven.

Det er et sterkt og modig forslag som er framlagt av Helse- og omsorgsdepartementet. Det er grunn til å håpe – og tro – at Stortinget våren 2016 vil vedta en lov i samsvar med det foreliggende forslaget.

Aslak Syse